

Etäälle vaeltava metakieli

Etäälle vaeltava metakieli

Metakieli on semmoinen etäkieli. Se on kieli, jonka avulla tarkastelemme kieltä etäältä, ikään kuin lintuperspektiivistä käsin. Tai sitten tarkastelemme yhtä kieltä toisen kielen vinkkelistä, kuin lasin tai pensasaidan takaa. Metakieli sisältää usein kapulakieltä, minkä vuoksi se tahtoo jäädä monille etäiseksi.

Metakieli voi olla sitä samaa kieltä, jota tarkastelemme. Voimme puhua suomesta suomeksi. Tai sitten voimme puhua suomesta ruotsiksi tai saksaksi. Tai saksasta suomeksi. Hyvin usein metakieli sisältää myös käsitteitä, jotka on lainattu vielä jostain ihan muusta kielestä. Ennen se tapasi olla latina, mahdollisesti kreikkakin. Monet uudet metakielen käsitteet taas ovat peräisin englannista. Tyypillisiä metakielen lainakäsitteitä ovat erilaiset kielipiillisten kategorioiden nimet. *Verbi ja substantiivi. Lause. NP, PP, AdvP. Predikaatti. Definiittinen ja indefiniittinen. Tempus, modus, aspekti.*

Metakieli on yksi kielikontaktien laji. Sitä tarvitaan ja sitä syntyy siellä, missä kieliä tutkitaan. Sitä käytetään myös kaikkialla, missä ihmiset opiskelevat ja opettavat toistensa kieltä. Metakielen käsitteet myös vaeltelevat kielestä toiseen ja tekevät joskus pitkiäkin matkoja. Niitä lainataan tarkoituksella tai sitten niitä eksyy puolivahingossa yhden kielen kuvausjärjestelmästä toiseen, kuin pulloposti vieralle rannalle. Eivätkä ne matkaa pelkästään kielestä tai paikasta toiseen vaan myös halki aikojen. Jos olet joskus ihmetellyt, mitä sellaiset hindujumalat kuin **sa ndhi** ja **bahuvrihi** tekevät äänne- ja muoto-opin muistiinpanoissasi, niin ne tosiaan ovat peräisin sanskritin kielipiillistä, jonka Panini-niminen mies kirjoitti Intiassa kauan, kauan sitten.

Kielisysteemistä toiseen lainatut metakielen käsitteet voivat olla tieteellisen eksakteja ja kaikin puolin erinomaisia täsmäyökaluja. Joskus ne taas istuvat tarkoitukseensa niin huonosti, että ne ovat suorastaan huvittavia. Toisinaan käsitteiden lainautumiseen liittyy tarina, joka yleensä voidaan vielä selvittääkin. Metakielen vaellusreiteistä nimittäin jää usein jälkiä, ihan mustaa valkoisella (tai keltaisella). Vanhojen, pölyisten teosten sivuilta voidaan seurata, kuinka jokin käsite – sanotaan nyt vaikka *imperfekti* – on ajeltu ensin käänköslainana kreikasta latinaan, sitten latinasta saksaan ja saksasta tänne meidän raukoille rannoillemme, mistä sen poimivat talteen Muutamat Viisaat Kielimiehet. Nämä huomasivat oitis imperfektin oivaksi mukulaksi katajaista kansaamme sivistämään ja istuttivat sen kiviseen peltoonsa kuin perunan ikään. Kun tuo merkillinen kasvis sitten aikanaan päätyi pellostä pöytään, suomalaislasten lautasille, nämä popsivat sen suihin ja nielivät purematta liitupölyn kera, aivan niin kuin äidinkielenopettaja oli käskenyt. Pian he oppivat ääntämään sanan reippaasti kahdella p:llä ja pääpaino ensimmäisellä tavulla: *"imppperfekti!"* Ja koska latina oli kuollut, kukaan ei enää muistanut, että sana merkitsi alun perin 'keskeneräinen, ei loppuun saatettu, epätäydellinen'. Suomen "imppperfekti" eli i-tunnuksella muodostettu menneen ajan tempushan voi viitata sekä keskeneräiseen (*imperfektiviseen*) että loppuun saatettuun (*perfektiviseen*) menneen ajan toimintaan, mutta yleisemmin jälkimmäiseen. Etäälle on peruna siis puustaan pudonnut.